

Sanja Vulić
Zagreb

O PJESNIČKOM JEZIKU STIPE CVITANA

**UDK: 821.163.42.09 Cvitan, S.-1
811.163.42'27'282**

Rukopis primljen za tisak 13. 10. 2011.

*Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper*

U radu se analizira pjesnički jezik Stipe Cvitana, hrvatskoga čakavskoga pjesnika iz Slovenije. Cvitanov je pjesnički jezik temeljen na njegovu rodnom tribunjskom idiomu, koji pripada južnočakavskomu ikavskomu dijalektu čakavskoga narječja. Budući da je čakavski tribunjski idiom u stanovitoj mjeri pod utjecajem novoštokavskoga ikavskoga dijalekta, taj se utjecaj prepoznaje i u Cvitanovu pjesničkom jeziku. Analizira se i utjecaj slovenskoga jezika na Cvitanov čakavski pjesnički izričaj, a također i utjecaj normiranoga hrvatskoga književnoga jezika. Analiza je provedena na svim jezičnim razinama.

***Cljučne riječi:** Stipe Cvitan, čakavština, tribunjski govor, slovenski jezik, pjesnički jezik*

UVODNE NAPOMENE

Pozornost istraživača u matičnoj domovini obično plijene Hrvati koji su pripadnici autohtonih zajednica na srednjoeuropskom i balkanskom prostoru, ili pak hrvatski iseljenici u Zapadnoj Europi i na drugim kontinentima. Prvi pak naraštaj hrvatskih iseljenika u nama susjednim zemljama pritom često biva zanemaren. Tako se dogodilo da je i čakavski pjesnik Stipe Cvitan do sada ostao slabo zapažen, premda bi hrvatskim filolozima, osobito čakavolozima, trebao biti zanimljiv zbog idioma na kojem piše svoje pjesme, neovisno u književnoj vrijednosti tih pjesama. Cvitan je rođen 1928. u Tribunju kraj Šibenika, a već

gotovo četiri desetljeća živi u Sloveniji, u Slovenskom primorju (najprije u Piranu, a zatim u Luciji kraj Portoroža).

Cvitan je pučki pjesnik koji svoju trajnu nostalgiju za rodnim zavičajem nastoji ublažiti pisanjem pjesama tematski vezanih uz rodni mu Tribunj i tribunjski kraj. Tu nostalgiju pokazuje ne samo tematikom svojih pjesama nego i jezičnim izričajem. Naime, svoj pjesnički izričaj nastoji temeljiti na tribunjskome mjesnom govoru, a taj govor, u okviru hrvatske dijalektologije, pripada južnočakavskomu ikavskomu dijalektu čakavskoga narječja, tj. dijalektu koji se na obali uglavnom proteže na isprekidanom području od pojedinih mjesta oko Zadra do ušća rijeke Cetine, a na otocima od Pašmana do Korčule, uključujući i zapadni dio poluotoka Pelješca. Geografski se pak Cvitanov rodni Tribunj nalazi na sredini hrvatskoga dijela jadranske obale, jer je otprilike jednako udaljen od Savudrije na krajnjem sjeveru te od Rta Oštre na krajnjem jugu. Tribunjski je čakavski govor donekle pod utjecajem obližnjih novoštokavskih ikavskih govora. Budući da svoj pjesnički jezik uglavnom temelji na svom mjesnom čakavskom idiomu, Cvitan je čakavski dijalekatni pjesnik, makar su zamjetni i različiti drugi utjecaji na njegov pjesnički jezik. S obzirom da živi u Sloveniji, njegove pjesme pripadaju hrvatskomu iseljeničkomu dijalekatnomu pjesništvu i kao takve su zanimljiv jezični dokument, ne samo zato što su pisane na dijalektu nego i zato što je u današnje vrijeme u Sloveniji vrlo malen broj autora koji pišu na nekom od hrvatskih idioma, neovisno o tom je li riječ o dijalektu ili o normiranom hrvatskom književnom jeziku.

Premda i danas živi na Jadranu, u slovenskoj Luciji kraj Portoroža, Cvitan čezne za vegetacijom, mirisima, bojama, zvukovima i nekadašnjim načinom života u svom rodnom Tribunju. Zato u svojoj prvoj pjesničkoj zbirci *Maslina u ledini*, koju je objavio g. 2007., pjeva o maslinama, borovima, vinogradima, o težačkom znoju, o svojim roditeljima, o svojoj baki i djedu, o konobi svojih starih, o ljetnim jutrima i večerima u svom rodnom Tribunju i na obližnjim otočićima, o noćima uz more, o ribarima i ostarjelim mornarima. Boli ga i lakomislena rasprodaja zavičajne zemlje zbog koje *u grebu se kosti pradiđova privračaju* (Cvitan 2007: 14).

Tri godine poslije, 2010., Cvitan objavljuje svoju drugu čakavsku zbirku koju naslovljava *Ne odi nider*. Ta je zbirka također dijelom posvećena njegovu rodnom kraju te su upravo najkvalitetnije pjesme u zbirci posvećene zavičaju. Zbirka počinje poetskim kršćanskim proslavom *Križ je svitlo svita ...*

O PJESMAMA

Pjesme iz prve i druge Cvitanove zbirke tematikom su u znatnoj mjeri srodne. Svoje pjesme nastoji pisati u rimama, ali ne uvijek i ne potpuno dosljedno.

Prva je pjesma u drugoj zbirci naslovljena kao i sama knjiga, tj. *Ne odi nider*. Sadržaj pjesme je tipično iseljenički jer, premda je autor u novoj domovini organizirao sebi i obitelji lijep život, ne može potisnuti nostalgiju za rodnim krajem. Nostalgичne su i pjesme

Napušteni dvor; Tamo je dom moj i dr. Sjeća se ljudi iz svoga rodnoga kraja, npr. u pjesmi *Barba Joso, ribar stari* ili npr. u dirljivoj pjesmi o siromašnom težaku nadničaru, naslovljenoj *Joso*. Rado se prisjeća veselih dječaćkih dana kada je bio pastir, npr. u pjesmama *Goro siva* i *Kamenice*. U takvim se pjesmama prepoznaje i snažan utjecaj narodnoga deseterca, npr. u stihovima *Volija san tebe goro* ili *Hvala tebi, goro siva* i sl. Izrazito je rodoljubno intonirana i pjesma *Kroacija*, a među rodoljubne pripadaju i pjesme *Primorje pitomo* i *Velebite*. Neke su pjesme posvećene Šibeniku, gradu kojemu Tribunj gravitira, npr. pjesma *Lipi grade*.

U zbirci *Ne odi nider* velik je broj pjesama kojih ozračje nije idilično i radosno. Cvitan se u tim pjesmama sjeća svoje majke i njezina teškoga života u siromaštvu, sjeća se svoga oca i niže uspomene iz svakodnevnoga života i briga svojih starijih na obiteljskom poljoprivrednom imanju. Sjeća se mukotrpnoga rada u vinogradu, kamenih bunja u polju i iskrene pobožnosti svojih starih, bilo u njihovoj svakodnevicu ili o blagdanima. Sjeća se i tuge kada je trud oko maslina bio uzaludan jer je sve stradalo u nevremenu. Tu muku, s kojom se maslinari i danas nerijetko susreću, opisao je u pjesmi *Levantara*:

*Brižne masline u poju.
Pod pizon leda, najboje grane,
vitar će noćas polomiti!*

Unatoč svim teškoćama, bilo je u takvu načinu života puno ljepote. Zato u pjesmi *Moj tac* ('Moj otac') sa žalošću razmišlja kako od njegovih više nitko nije ostao u rodnoj kući:

*Sam je osta na intradi.
Niko o' dice mu ne slidi.
Raštrkani su po tuđini.*

U istom je tonu i pjesma *Prazne kuće*.

Suvremene ekološke teme također zaokupljaju autora, npr. u pjesmi *Maslina panti* završna kitica glasi:

*Osluhni stvarstvo kako diše,
počini ispo' stabla zelenoga,
dok još usahlo nije od kisele kiše.*

Zabrinutost zbog uništavanja obale iskazuje, među inim, i u pjesmi *Naša vala*.

Veliku brigu za domovinu svojih predaka iskazuje i u pjesmi *Zdravon razumu*.

Pojedine je pjesme posvetio i svomu novomu zavičaju u novoj domovini, i to s puno ljubavi, npr. pjesme *U Solinam* i *Sveti Jurij*, a budući da je dugo bio pomorac, dio se pjesama odnosi na to autorovo životno razdoblje.

PJESNIČKI JEZIK STIPE CVITANA

Cvitanove su pjesme osobito zanimljive zbog osebjunoga idioma kojim su napisane. Naime, Cvitan jest dijalekatni pjesnik i to želi biti. Zato svoje pjesme nastoji pisati na svom rodnom tribunjskom govoru koji je temeljno čakavski. Zbog toga u njegovim pjesmama susrećemo tipično čakavska rješenja na svim jezičnim razinama. O Cvitanovoj čakavštini mogao bi se napisati poseban rad, a ovom ćemo se prigodom usredotočiti na samo nekoliko tipičnih čakavizama u zbirci *Ne odi nider*. Među njima u prvom redu izdvajamo upitno-odnosnu zamjenicu *ča*, npr. u Cvitanovu pitanju *Ča su judi zagrišili?* ('što su ljudi zgriješili?').

Budući da, kako je već navedeno, tribunjski govor pripada južnomu ikavskomu dijalektu čakavskoga narječja, ikavizmi su sastavnim dijelom pjesničkoga jezika. Za ilustraciju izdvajamo kratku sintagmu *svit se cili izminija* ('cijeli se svijet izmijenio'), u kojoj su čak tri riječi s ikavskim odrazom jata. Kao i inače u čakavštini, ikavski refleks jata susrećemo u imenici *drivo* (< *drěvo*), u značenju 'drvo'. Ekavizam *koren* 'korijen' ne rabi se pod utjecajem slovenskoga *korén* već je to ustaljeni ekavizam u dijelu ikavskih čakavskih govora, pa ga susrećemo ne samo u tribunjskom govoru nego npr. u govoru Brusja na Hvaru (Hraste i Šimunović 1979: 446), na otocima Zlarinu (Bjažić i Dean 2002: 146), Vrgadi (Jurišić 1973: 94) i dr., ali i u obližnjim novoštokavskim ikavskim govorima.

Ekavizam je i u prilogu *nider* 'nigdje'. Taj je ekavizam inače svojstven čakavskim ikavsko-ekavskim govorima, pa ga npr. susrećemo u govoru otočića Ošljaka u kanalu između Zadra i Ugljana.

Valja upozoriti na specifičnost fonema /e/ u svršenom glagolu *sesti* 'sjesti' jer u praslavenskom korijenu te riječi nije bio fonem jat nego prednji nazalni samoglasnik *ę* (tj. *seđ*), npr. u crkvenoslavenskom *sesti*, prez. *seđon* (usp. Skok 1973: 251). Međutim, u nesvršenom se vidu realizira kao ikavizam, npr. u glagolskom pridjevu radnom u tribunjskom govoru *sidija* 'sjedio', npr. u *petoj klupi je sidija* 'sjedio je u petoj klupi'. Potpuno je isti odnos i u nekim drugim ikavskim čakavskim govorima, npr. na Vrgadi (Jurišić 1966: 22). Pojedine je jekavizme Cvitan preuzeo iz normiranoga hrvatskoga književnoga jezika, npr. glagolsku imenicu *pjev*.

Tribunjski govor ne poznaje uobičajene čakavske realizacije sa završnim fonemom // u glagolskom pridjevu radnom jer su, pod utjecajem nedalekih novoštokavskih ikavskih govora, redoviti primjeri s promjenom // > /a/. Zbog toga, u svim primjerima u kojima su se našla u neposrednom susjedstvu dva samoglasnika /a/, dogodilo se sažimanje tih dvaju *a* u jedno dugo *ā*. Takvi su npr. Cvitanovi primjeri *čuva* 'čuvao', *plaka* 'plakao', *stiga* 'stigao' itd., s u tribunjskom govoru provedenim promjenama *čval* > *čvaa* > *čvā*; *plakal* > *plakaa* > *plakā*; *stiga* > *stigaa* > *stigā* itd. Ukoliko prvi od samoglasnika u novonastalom samoglasničkom skupu nije /a/ nego neki drugi samoglasnik, umjesto sažimanja umeće se međusamoglasničko /j/ da bi se izbjegao zijev, npr. u Cvitana *bija* 'bio', *gonija* 'gonio', *izminija* 'izmijenio', *izmutija* 'izmutio', *močija* 'močio', *ostarija* 'ostario', *pobilija* 'pobiljio', *volija* 'volio', *želija* 'želio' itd. Tu se u tribunjskom govoru dogodila novoštokavska promjena *bija* 'bio', *gonija* 'gonio', *izminil* > *izminia* > *izminija*; *izmutil* > *izmutia* >

izmutija; močil > močia > močija; ostaril > ostaria > ostarija; pobilil > pobilia > pobilija; volil > volia > volija; želil > želija > želija itd. Ta novoštokavska promjena //l/ > /a/ u tribunjskom se govoru susreće i u pridjevima, npr. u Cvitana *veseja* 'veseo', s u tribunjskom govoru provedenom promjenom *vesel > vesea > veseja*. Rezultat novoštokavskoga utjecaja u tribunjskom govoru predstavljaju i glagolski prezentski oblici tipa *ideš, ide* 'ideš, ide', npr. u Cvitana u sintagmi *doma idu* 'doma idu'.

Čakavska depalatalizacija fonema *lj* vrlo je nedosljedna, pa se npr. susreću realizacije *omijena katedrala* 'omiljena katedrala' i *miljenica*. Potonje se može smatrati utjecajem normiranoga hrvatskoga književnoga jezika.

Tipični čakavski genitivni množinski oblici imenica također su uobičajeni. Najčešći su u muškom rodu s nastavkom *-ov*, odnosno *-ev* iza nepčanika, npr.: *iz dimjakov vaporov* 'iz dimnjaka parobroda'; *gavunov* 'G mn. gavuna'; *vikov* 'vjekova'; *iza škojićev* 'iza otočića'. U ženskom su rodu množine brojni primjeri s nultim nastavkom, npr. *stado mirnih ovčic* 'stado mirnih ovčica'; *meket kozic, blejanje ovčic* 'meket kozica, blejanje ovčica'; *kraj gomil* 'kraj gomila'; *od mriž* 'od mreža' itd.

Prezentski oblici nesvršenih učestalih glagola imaju oblike tipa 3. os. jd. *razbije* 'razbija', *umije se* 'umiva se', *oblje* 'obljeva', *fermaje se* 'zaustavlja se', *iskrcaje* 'iskrcava', ili npr. u 3. os. množine *poliju* 'polijevaju', *salbun iskrcaju* 'pijesak iskrcajavu'. Specifičnost tih oblika najbolje se uočava pri njihovu izgovoru. Naime, pri izgovoru se tih oblika realizira hrvatski akut koji se ne realizira u prezentskim oblicima sukladnih svršenih glagola.

Također izdvajamo samo nekoliko čakavskih leksičkih zanimljivosti. Tako npr. Cvitan u pojedinim pjesmama rabi stariju inačicu *pramaliće* 'proljeće' s prefiksom *prama-* jer je *pramaliće* godišnje doba koje ide *prama litu*. Ta se starija inačica rabi npr. i u nedalekim Vodicama, također na Zlarinu, a i južnije u čakavskim ikavskim govorima, npr. u Selcima na Braču i u čakavskom govoru grada Trogira. U pojedinim pak pjesmama susreće se i novija inačica *proliće*. U čakavskim je ikavskim govorima od starine uobičajena i riječ praslavenskoga podrijetla *dažd* 'kiša', koja se rabi i u brojnim govorima drugih hrvatskih dijalekata i narječja. Tu riječ rabi i Cvitan. Također izdvajamo uporabu riječi *grad* (u značenju 'tuča'), npr. u pjesmi *Nevera* u stihu *groma i grada se bojimo*. U tom se značenju ta riječ rabi i u brojnim drugim obližnjim čakavskim ikavskim govorima, npr. na otoku Zlarinu, ali i južnije u nekim čakavskim ikavskim govorima, npr. u Lumbardi na Korčuli (usp. Skok 1971: 604). Cvitan u svojim pjesmama na tribunjskom govoru rabi i pridjev *brižan* u značenju 'jadan', npr. u sintagmama *brižne masline u poju; zečići brižni* itd. U tom se značenju pridjev *brižan* govori i u drugim čakavskim govorima nedaleko od Tribunja, npr. na Zlarinu, te sjevernije, npr. na Vrgadi, ali i južnije, u govorima koji čuvaju starije leksičko stanje, npr. u Brusju na Hvaru. Inače je pridjev *brižan*, u značenju 'jadan', danas obično karakterističan za sjeverozapadnu čakavštinu, pa ga npr. u fonološkim inačicama susrećemo u brojnim govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta, npr. u Kukljici na Ugljanu, u Salima na Dugom otoku, na otocima Rivnju, Ižu i Uniju, u različitim govorima otoka Krka, npr. u Dobrinju, Omišlju i Vrbniku, u govoru Rukavca kraj Rijeke itd. Također ga susrećemo u različitim govorima čakavskoga ekavskoga dijalekta, naravno, u fonološkim

inačicama, npr. u Belom i u Orlecu na Cresu i dr. Na čakavskom jugu, u govorima čakavskoga ikavskoga dijalekta, danas je u tom značenju prevladao pridjev *bidan*, pa se *bidan* rabi i u Brusju na Hvaru (usporedno s *brizban*), u Vrboski i Svirčima na Hvaru, u govoru grada Splita itd. Zanimljivi su Cvitanovi povezani sinonimi *dimjak* (s promjenom *dimnjak* > *dimljak* > *dimjak*)¹ i *fumar* (u sintagmi *iz dimjakov i fumarov*), od kojih je prvi domaća riječ, a drugi romanizam (lat. *fumarium*; tal. *fumaiole*). U čakavskim ikavskim govorima razmjerno blizu Tribunja susreću se oba leksema, npr. *fumar* u Vodicama i na Zlarinu, *dimljak* na Žirju. Inače je, u čakavskim govorima na obali i otocima, romanizam najčešće ipak potisnuo domaću riječ, ali ima i govora u kojima se čuva domaća čakavska leksička inačica *dimjak*, npr. u čakavskom ikavsko-ekavskom saljskom govoru na Dugom otoku, u omišaljskom i vrbničkom govoru na Krku *đimjak* i dr.

U tribunjskom se govoru imenica *javor* rabi u značenju 'lovor'. U tom značenju tu riječ rabi i Cvitan. U istom se značenju riječ *javor* rabi i u brojnim drugim čakavskim govorima diljem Jadrana, npr. u čakavskom ikavskom govoru Svirača na otoku Hvaru te u čakavskom ikavskom govoru otoka Unija. U pojedinim se čakavskim govorima rabi inačica *javorika* u tom značenju, npr. u Omišlju i Vrbniku na otoku Krku. Pritom valja imati na umu da riječ *javor* u čakavskim govorima, tj. u značenju lovor, nema veze s istom riječju koja je praslavenskoga podrijetla i koja označuje vrstu bjelogoričnoga drveta, i koja se inače rabi u hrvatskom jeziku. Kada znači lovor, riječ *javor* je romanizam koji se razvio od latinskoga *laurus*, tj. *laurus* > *lavor* > *avor* > *javor* (usp. Skok 1971: 763). Inače, među brojnim romanizmima iz tribunjskoga govora koje susrećemo u Cvitanovoj zbirci, ovom ćemo prigodom izdvojiti samo još nekoliko primjera. Među njima je imenica *kar* (prema tal. *carro*) u značenju 'manja zaprežna kola'. Ta se riječ rabi i u govoru obližnjega Zlarina, također i sjevernije na Vrgadi. Inače, taj se romanizam susreće u različitim govorima Hrvata koji žive na Mediteranu, od Kvarnera do Boke kotorske, neovisno o narječnoj i dijalekatnoj pripadnosti, a poznat je i u novoštokavskim ikavskim govorima u Dalmatinskoj zagori. Protivno tomu, romanizam *levantara* u značenju 'jak i hladan istočni vjetar s kišom' (prema tal. *levante*), sa završetkom *-ara* nije čest. Usto je karakterističan za brojne čakavske ikavske govore pa se, osim u Tribunju, u različitim fonološkim inačicama, ali i različitim nijansama značenja, rabi npr. na Zlarinu, na Vrgadi, u Trogiru, u Splitu, u Brusju i Selcima na Braču, u mjestu Visu na otoku Visu, u Smokvici na Korčuli itd. Na zadarskom području rabi se i u pojedinim čakavskim ikavsko-ekavskim govorima, npr. u Kukljici na Ugljanu, u Salima na Dugom otoku, na otoku Rivnju i dr. Od glagolskih romanizama izdvajamo glagol *šubitati se* u značenju 'žuriti se' (prema tal. *subito*) u značenju 'odmah', npr. u sintagmi *janje šubita se ukresti*. Premda je prilog *šubito* vrlo čest u čakavskim govorima, rijetki su govori u kojima se rabi glagol *šubitati*. Usto uporabu toga glagola karakteriziraju različiti značenjski pomaci. Tako se npr. u Salima na Dugom otoku i u govoru otoka Iža prilog *šubito*, u skladu s očekivanjima, rabi u značenju 'odmah', ali glagol *šubitati se* tu znači 'usuditi se'. Od katoličkoga nazivlja romanskoga podrijetla izdvajamo imenicu muš-

¹ Tj. najprije je izvršeno razjednačivanje nazala *mnj* > *mlj*, a zatim depalatalizacija *lj* > *j*.

koga roda *ružarij* (prema lat. *rosarium*, odnosno tal. *rosario*) u značenju 'krunica'. Taj je romanizam, u različitim glasovnim inačicama, vrlo zastupljen u hrvatskim mediteranskim govorima različitih dijalekata i narječja.

Ova pjesnička zbirka sadrži i različitu onomastičku građu, osobito toponime i antroponime. Među potonjima prepoznatljivo je muško ime *Mikula* kao česta čakavska inačica imena *Nikola*. Od blagdanskih imena u pjesmama nalazimo i dvočlano ime *Cvitna nedija* za nedjelju pred Uskrsom. Dio lijepe čakavske paremiološke građe također je sadržan u zbirci *Ne odi nider*, ali stiliziran za potrebe stiha. Tako npr. čakavsku uzrečicu *bura čista žena* nalazimo uklopljenu u stihove:

*Bura, bura osvanila.
Čista žena, govori mati.*

Značenje te uzrečice nije teško objasniti jer je bura hladan vjetar koji rastjerava oblake i zajedno sa sunčanim zrakama uklanja nezdravu vlagu, prašinu i mikroorganizme, čisti i suši zemlju i zrak. Zbog toga je ta uzrečica poznata i u različitim drugim čakavskim govorima, npr. u Vrboski na Hvaru.

Kao čakavska dijalekatna lirika, Cvitanove se pjesme uklapaju u suvremena strujanja u hrvatskoj književnosti koja, osobito u posljednja dva desetljeća, doživljava snažan procvat, pa danas već možemo govoriti o velikom broju čakavskih, kajkavskih i štokavskih hrvatskih dijalekatnih književnih krugova. No ono što Cvitanovo pjesništvo nedvojbeno čini posebnim, jest njegov pjesnički idiom koji je temeljen na njegovu rodnom tribunjskom govoru, ali na osebujan način prošaran utjecajima slovenskoga jezika, a donekle i utjecajima normiranoga hrvatskoga književnoga jezika. Zbog jedinstvene pojave jezičnoga kontakta jednoga čakavskoga govora iz šibenskoga kraja i slovenskoga jezika, posebnu ćemo pozornost posvetiti takvim autorovim jezičnim rješenjima. U skladu s očekivanjima, najviše je međujezičnih prožimanja na leksičkoj razini, ali u pojedinim je pjesmama zamjetan i utjecaj unutar gramatičkoga sustava. Među takve primjere možemo ubrojiti i uporabu nominativnoga oblika umjesto vokativnoga u stihu *Sićaš li se, Bernardica, divo mila*. Budući da tribunjski čakavski govor ima vokativ, a slovenski jezik ne, jasno je da je navedeno jezično rješenje rezultat utjecaja slovenskoga jezika koji autor već više desetljeća svakodnevno rabi. Pritom valja istaknuti da u zbirci nalazimo i niz primjera s realiziranim vokativnim oblikom, npr. u sintagmama *Kroacijo, lipoton ti ravne nije; lipi grade; lipi grade Šibeniče* itd. Slaganje glagola *sliditi* s dativom također je slovenizam, npr. u pjesmi *Jutro* u stihovima:

*Tin perlaman morskin,
prijatejima mora i ribara slidin.*

Naime, u slovenskom se jeziku glagol *slediti* rabi s dativom, a u tribunjskom govoru, kao i u glavnini hrvatskih idioma, glagol se *sliditi* 'slijediti' slaže s akuzativom.

Pod slovenskim je utjecajem i realizacija prezentskoga oblika za 3. os. jd. glagola *tribati* s antepioniranim nenaglašenim prezentom pomoćnoga glagola 'biti', npr. u stihu *to je triba svojim okom pogledati* u značenju 'to treba svojim okom pogledati' u pjesmi *Leut u buri*. Sintagmatski sklopovi tipa *to je treba pogledati* uobičajeni su u slovenskom. Doduše, nisu takvi sintagmatski sklopovi strani ni pojedinim hrvatskim idiomima, ali u Cvitan ih nedvojbeno valja smatrati slovenskim utjecajem.

U pjesmi *Na pučini* autor se divi *lipoti stvarstva*, tj. ljepoti prirode. To je leksički slovenizam, prema slov. *stvarstvo* u značenju 'priroda, djelo Stvoriteljevo'. Istu imenicu susrećemo i u pjesmi *Maslina panti* u stihu *Osluhni stvarstvo kako diše*. S tom je riječju u tvorbenoj vezi i teonim *Stvarnik* (u značenju 'Stvoritelj'), prema slov. *Stvarnik*, npr. u pjesmi *Rujansko jutro* u vokativnom obliku: *hvala Tebi, Stvarniče predobri*, ili pak u dativu u pjesmi *S vrha Mikule* u stihu *Stvarniku zahvalin*. Lako je prepoznatljiv slovenizam i imenica *taktirka* u značenju 'upravljačka, dirigentska palica', prema slov. *taktirka*, u sintagmi *pod taktirkon Baldomira Podgornika* u pjesmi *Prvi vapor i prvi kapitan Splošne plovlbe Piran*. Sintagmu *Splošna plovlba* ovom prigodom ne izdvajamo jer je tu riječ o doslovnom prenošenju imena slovenske tvrtke, a ne o jezičnom utjecaju. Premda se imenica *pava* u značenju 'paun' susreće i među čakavcima, npr. u polutisućljetnoj hrvatskoj dijaspori u Austriji, Cvitanovu imenicu *pav* (u istom značenju) ipak možemo smatrati slovenizmom (prema slov. *páv*), npr. u pjesmi *Naša vala* u stihu: *Ka pav u dvoru šupiri se tajkun*.

Među slovenizme pripada i pridjev *lesketav* (prema slov. *lesketáv*) u značenju 'sjajan, blještav'. Slovenizam je i pridjev *širan*, *širna*, *širno* u značenju 'širok, široka, široko', odnosno 'prostran, prostrana, prostrano' (prema slov. *širen*, *širna*, *širno*), npr. u stihu *Pojen širnin mir vlada* u pjesmi *Maslina panti*. Istoj skupini pripada i Cvitanov glagolski pridjev *raspahjan* u značenju 'razbacan' (prema slov. glagolu *razpahñiti* u značenju 'razbacati i sl.'). Složeni pridjev u stihu *zvono starosvetog Jurja* (u pjesmi *Sveti Jurij*) tipični je slovenizam (prema slov. *starosvéten*, *starosvétna*). Doslovan prijevod na hrvatski glasio bi *starosvjetovni*, a takav se pridjev u hrvatskom ne rabi. Najprihvatljivije je opisno značenje 'koji pripada staromu vremenu, staromu svjetovnomu poretku'.

Prezentski oblik *bedimo* u značenju 'bdijemo', npr. u pjesmi *U bunji*, također pokazuje utjecaj slovenskoga jezika na Cvitanov pjesnički jezik (prema slov. *bedéti*, prez. *bedím* u značenju 'bdjeti'):

Daleko je do doma, do kući.

Bedimo.

u bunji jutro dočekamo.

Isto se može reći za prezentski oblik *bliža se* u značenju 'bliži se', npr. u pjesmi *Težaci i dica u prašini* u stihu *Ožujski dan se bliža kraju* (prema slov. *bližati se*, prez. *bližam se* u značenju 'bližiti se, približavati se'). Rezultat utjecaja slovenskoga jezika je i glagol *valiti* u značenju 'valjati', npr. u stihu *mrak se vali iz daleka* u pjesmi *Litna noć*, ili *dim se vali* u pjesmi *Lipi grade*, ili *noć se vali* u pjesmi *Težak Jure* (prema slov. *valíti* u istom značenju).

Slovenizam je i glagol *odmivati* (prema slov. *odmévati*) u značenju 'odjekivati, širiti se jekom', npr. u pjesmi *Naša vala*:

*Pjev tice u krošnjama i smih razigrane dice
odmiva je priko mora pitomoga.*

Realizacija nesvršenoga glagola *segati* u značenju 'sezati' također se rabi pod utjecajem slovenskoga jezika, npr. u pjesmi *Diva bajna* u stihu *segaju joj do izvezene kanice* (prema slov. *ségati*). Slovenizam je i glagol *valoviti* u značenju 'bibati, talasati' (prema slov. *valovíti*), npr. u pjesmi *Naša vala* u stihu *nad škrapama valovili*.² Iz slovenskoga je preuzet i glagol *stopicati* u značenju 'hodati sitnim koracima' (prema slov. *stopícati*), npr. u stihu *Bezvojno stopica* u pjesmi *U poju*.

Glagol *dičiti* u značenju 'krasiti, ukrašavati, uljepšavati' također je slovenizam (prema slov. *dičiti*), npr. u stihu *Dičili su bori našu mirnu valu* u pjesmi *Naša vala*. Pritom valja upozoriti da glagol *dičiti* pripada i hrvatskomu standardnomu jeziku, ali s drukčijom sintagmatskom uporabom i značenjem. Slovenizmom valja smatrati i pridjev *blagodaran*, *blagodarna*, *blagodarno* u značenju 'pun blagodati', npr. u stihu *More nan je blagodarno* u pjesmi *Litna noć* (prema slov. *blagodáren*, *blagodárna*, *blagodárno* u istom značenju). U hrvatskom standardnom jeziku taj se pridjev rabi u drugom značenju i stilski je obilježen.

Slovenizam je i prilog *polagoma* u značenju 'polako' (prema slov. *polágo*), npr. u pjesmi *Tribunj na večer* u stihu *Blidi misec polagoma iza škojića spat putuje*.

U posebnoj su pak skupini leksemi koje susrećemo i u slovenskom jeziku i u hrvatskom standardnom jeziku, ali ne i u skupini čakavskih govora kojima pripada tribunjski govor. Ako se takvi leksemi u hrvatskom standardnom jeziku rijetko rabe, također ih u Cvitanovim pjesmama možemo smatrati slovenizmima. Toj skupini pripada npr. Cvitanov glagol *žvrgoliti* i glagolska imenica *žvrgolenje* u značenju 'glasati se, npr. pjevom; gasanje, pjev ptice'. Te riječi u pjesmi *Kos* također možemo smatrati slovenizmima (prema slov. *žvrgolíti*; *žvrgolénje*).³ U ovoj je skupini i Cvitanov glagol *zaigrati* 'u značenju proigrati, uludo izgubiti', npr. u pjesmi *Zdrav razum*:

*najlipje na svitu more,
ne daj, Bože; da zaigramo!*

Navedeno je značenje toga glagola moguće i u hrvatskom standardnom jeziku, ali ne često. U skupini čakavskih govora kojima pripada tribunjski govor, glagol *zaigrati* ne rabi se u značenju u kojem ga je Cvitan uporabio u ovoj pjesmi. Zato glagol *zaigrati* u navedenom značenju u Cvitanovim pjesmama također možemo smatrati slovenizmom (prema slov. *zaigráti*).

² Šteta je što se taj glagol ne rabi i u hrvatskom standardnom jeziku jer bi se izvrsno uklopio u tvorbeno gnijezdo s imenicom *val*, pridjevom *valovit*, *-a*, *-o*, imenicom *valovitost* i dr.

³ U hrvatskom se standardnom jeziku rabi glagol *žvrgoljiti* i glagolska imenica *žvrgoljenje*.

Pri utvrđivanju slovenizama potreban je oprez jer su brojne realizacije zajedničke čakavskim idiomima (koji u mnogočemu čuvaju hrvatsku jezičnu starinu), pa tako i tribunjskomu idiomu, te slovenskomu jeziku. Takav je npr. infinitivni oblik *iti* (u značenju 'ići') koji Cvitan često rabi. U toga autora to nije slovenizam (prema slov. *íti*) jer se infinitiv *iti* rabi i u tribunjskom govoru, a također i u brojnim nedalekim čakavskim govorima, npr. na otocima Zlarinu i Žirju. Isto tako, premda se u slovenskom rabi pridjev u ženskom rodu *mrzla*, u Cvitana pridjev *mrzla* nije slovenizam jer se taj pridjev rabi u tribunjskom govoru, a susreće se i u drugim geografski ne jako udaljenim govorima, npr. na otocima Zlarinu i Vrgadi. U zbirci *Ne odi nider* nalazimo ga npr. u sintagmi u *ožujskoj mrzloj zori* u pjesmi *Kos*; u stihu *Ribari mrzle ruke imaju* u pjesmi *Na migavicu*; u sintagmi u *mrzloj buri* u pjesmi *Jezeranke* itd. Naravno, taj se pridjev susreće i u oblicima ostalih dvaju rodova, npr. u muškom rodu *vitat mrzli*, u srednjem rodu *na mrzlon čelu* u pjesmi *Na migavicu* itd. Nije slovenizam ni pridjev *trudan* u muškom rodu (u značenju 'umoran'), npr. u sintagmi *na marendu trudan skoči* u pjesmi *Lipi grade*, zatim u stihu *Mokri, gladni i trudni veslaju* u pjesmi *Na migavicu*, ili u stihu *trudan za tren sklopi oči* u pjesmi *Težak Jure* i dr. Naime, pridjev *trudan* rabi se u tribunjskom govoru, isto tako npr. na Zlarinu, Vrgadi, pa ga u Cvitanu ne treba dovoditi u vezu sa slovenskim *trúden*. U hrvatskom jeziku pridjev *trudan* nije samo dijalektalizam jer se susreće i u hrvatskom standardnom jeziku, ali kao stilski obilježena zastarjelica. Imenica *tovariš* također nije slovenizam jer se rabi u tribunjskom govoru u specifičnom značenju 'drug u brodici na zajedničkom ribanju'. U istom se značenju ta riječ rabi npr. u govoru otoka Vrgade. U slovenskom se pak ta riječ rabi u širem spektru značenja tipa 'kolega, drug i sl'. Isto tako nije slovenizam glagol *zavejati*, npr. u stihu *Od glada bi ja zaveja* u pjesmi *Naša spiza*. Naime, u tribunjskom se govoru glagol *zavejati* rabi u značenju 'iznemoći, onemoćati od glada', a isto tako npr. u govoru nedalekih Vodica. Sukladno tomu, u istom se značenju rabi glasovna inačica *zaveljati*, npr. na otoku Vrgadi. U slovenskom se pak glagol *zavejati* rabi u značenju 'zavijati'.

Općenito se može zaključiti da je slovenski utjecaj najizrazitiji pri uporabi glagola, dok su imenički slovenizmi rijetki i obično su to riječi za koje u tribunjskom mjesnom govoru zapravo nema potpunoga ekvivalenta.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Sa sociolingvističkoga aspekta ova jezična analiza dobro pokazuje kako je govor pojedinca, pa makar to bio i njegov materinski rodni mjesni govor, znatno izloženiji različitim utjecajima drugih idioma, ako taj pojedinac živi izoliran od drugih govornika svoga rod-noga idioma. Na njegov govor s jedne strane utječe dominantni idiom sredine u kojoj živi (u ovom slučaju je to slovenski jezik), a može utjecati i normirani književni jezik naroda kojemu pripada. U tom smo smislu npr. spomenuli jekavizam *pjev* i izostanak očekivane depalatalizacije. Broj primjera u kojima je prepoznatljiv utjecaj normiranoga hrvatskoga književnoga jezika u Cvitanovu čakavskom dijalekatnom pjesništvu nipošto nije zanema-

riv, ali u ovom smo se radu te vrste utjecaja dotaknuli tek usput, jer smo se usredotočili na utjecaj slovenskoga jezika. Upravo slovenizmi, i to na svim jezičnim razinama, čine prepoznatljivim Cvitanov pjesnički jezik jer je to unikatna pojava idioma temeljena na čakavskom tribunjskom govoru (koji je, kao organski idiom, djelomice pod utjecajem novoškavskoga ikavskoga dijalekta) te istodobno spontano prošaranoga utjecajima normiranoga hrvatskoga književnoga jezika i slovenskoga jezika. Zbog toga je Cvitanovo pjesničko stvaralaštvo zanimljiv i originalan jezični spomenik.

LITERATURA, IZVORI I USPOREDNI IZVORI:

- Baničević, Božo (2000): *Rječnik starinskih riječi u Smokvici na Korčuli*, Župni ured Žrnovo, Žrnovo
- Bjažić, Slavko; Dean, Ante (2002): *Zlarin. Kratka povijest i rječnik*, Prometej, Zagreb
- Brozović, Dalibor (1998): "Čakavsko narječje", u: *Hrvatski jezik*, ur. Mijo Lončarić, Opole, str. 217.-230.
- Cvitan, Stipe (2007): *Maslina u ledini*, Lucija, 2007.
- Cvitan, Stipe (2010): *Ne odi nider*, Piran, 2010.
- Drolc, Franc (1970): *Slovenski jezik*, Školska knjiga, Zagreb, 1970.
- Finka, Božidar; Šojat, Antun (1968): "Govor otoka Žirja", *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, 1, Zagreb, str. 121.-220. + karta
- Geić, Duško; Slade Šilović, Mirko (1994): *Rječnik trogirskog čakavskog govora*, Trogir Houtzagers, Hubrecht Peter (1985): *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, *Studies in Slavic and General Linguistic*, 5, Amsterdam
- Hraste, Mate; Šimunović, Petar (1979): *Čakavisches-deutsches Lexikon*, Teil 1, Köln-Wien
- Jurišić, Blaž (1966): *Rječnik govora otoka Vrgade*, I. dio, Zagreb
- Jurišić, Blaž (1973): *Rječnik govora otoka Vrgade*, II. dio, Zagreb
- Lisac, Josip (2009): *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
- Mahulja, Ivan (2006): *Rječnik omišaljskoga govora*, Riječki nakladni zavod – Općina Omišalj, Rijeka – Omišalj
- Maričić Kukljičanin, Tomislav (2000): *Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu*, Matica hrvatska Zadar, Zadar
- Martinović, Žarko (2005): *Rječnik govora otoka Iža*, Gradska knjižnica Zadar, Zadar
- Matković, Dinko (2004): *Rječnik frazema i poslovice govora Vrboske na otoku Hvaru*, Ogranak Matice hrvatske Jelsa, Jelsa
- Matoković-Dobrila, Berezina (2004): *Ričnik velovareškoga Splita*, Split
- Mohorovičić-Maričin, Franjo (2001): *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice, adamić* – Katedra čakavskog sabora Opatija, Rijeka – Opatija – Matulji
- Nikolić, Margita (2000): *Unije – kuželj vaf sarcu*, Katedra Čakavskog sabora Cres – Lošinj, Mali Lošinj

- Piasevoli, Ankica (1993): *Rječnik govora mjesta Sali*, Ogranak Matice hrvatske Zadar, Zadar
- Radulić, Ladislav (2002): *Rječnik rivanjskoga govora*, Matica hrvatska Zadar, Zadar
- Ròki – Fortunãto, Ândro (1997): *Líbar Vĩškiga Jazika*, Toronto
- Skok, Petar (1971-1973): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1.- 3., JAZU, Zagreb
- Turčić, Branko (2002): *Sedmoškjani. Prvi čakavski rječnik*, **adamić**, Rijeka
- Velčić, Nikola (2003): *Besedar bejske tramuntane*, Katedra Čakavskog sabora Cres–Lošinj – Tramuntana – **adamić**, Mali Lošinj – Beli – Rijeka
- Vlahov, Lovre (1996): *Dalmatinsli pučki ričnik našega kraja*, Zagreb
- Vuković, Siniša (2001): *Řičnik sělašķęga gđvora. Rječnik dijalekta Selaca na otoku Braču*, Laus, Split
- Vučić, Sanja (2001): "Osnovne značajke samoglasničkog sustava govora otoka Drvenika kraj Trogira", *Čakavska rič*, god. XXIX., br. 2, Split, str. 5.-12.

ABOUT THE POETIC LANGUAGE OF STIPE CVITAN

Summary

This paper analyses the poetic language of Stipe Cvitan, Croatian chakavian poet from Slovenia. Cvitan's poetic language is based on his native Tribunj idiom which belongs to the south-chakavian ikavian dialect. Since the chakavian Tribunj idiom is up to a point under the influence of the new sthokavian ikavian dialect, that same influence can also be recognized in Cvitan's poetic language. The paper also analyses the influence of the Slovenian language on Cvitan's poetic expression, as well as the influence of the standardized Croatian literary language. The analysis has been carried out on all linguistic levels.

Key words: *Stipe Cvitan, chakavian dialect, Tribunj speech, Slovenian language, poetic language*

SUL LINGUAGGIO POETICO DI STIPE CVITAN

Riassunto

Nel presente lavoro si analizza il linguaggio poetico di Stipe Cvitan, poeta croato in dialetto čakavo, nativo di Slovenia. Il suo linguaggio si basa sull'idioma di Tribunj, luogo di nascita del poeta, e si tratta di un dialetto čakavo, più precisamente quello meridionale, ikavo. L'idioma čakavo di Tribunj subisce l'influsso del dialetto ikavo nuovo-štokavo, e tale influsso si nota anche nel linguaggio poetico di Cvitan.

Si analizzano, inoltre, l'influsso della lingua slovena sull'espressione poetica in čakavo di Cvitan, e l'influsso della lingua croata standardizzata. L'analisi viene effettuata su tutti i piani linguistici.

Parole chiave: *Stipe Cvitan, il dialetto čakavo, la parlata di Tribunj, la lingua slovena, il linguaggio poetico*

Podatci o autorici:

Doc dr. sc. Sanja Vulić pročelnica je Odjela za kroatologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Predaje predmete: Hrvatski identitet u europskom kontekstu; Hrvatska dijalektologija; Čakavska književnojezična baština; Jezik Hrvata u dijaspori; Suvremena hrvatska književnost u staroj dijaspori; Hrvatski tisak u dijaspori.

Također je voditeljica Hrvatskoga povijesnoga instituta u Beču.

e-mail: sanja.vulic@zg.t-com.hr

mobitel: 098-9044425